

לימוד אמונה

חלק ד' – כ"ט חשון

מתוך שיחות הרב צבי יהודה קוק זצ"ל

7. אם אין ישראל אין תורה

זאת הגישה לאמיתיה של תורה. וכן מתברר ב'אורות התורה' שבחירת ישראל קודמת לתורה. מה מובן המילה תורה? היא כוללת כל מיני דברים: קיום התורה ולימוד תורה, תורה שבכתב ותורה שבעל-פה, הלכותיה ואגדותיה, כלליותיה ופרטיותיה — כל המובנים האלה הם אחד. התורה היא תורה מן השמים, אולם "לא בשמים היא", כי אם מכוונת אלינו, יורדת אלינו. היא תורה שיש לה כתובת, אדרסה אלינו. על כן כותב 'האור החיים' הקדוש: "אם אין ישראל, אין תורה". זהו עניינה של תורה, שמצד אחד היא לעילא לעילא, ומצד שני היא נמשכת משמים אלינו. כל הדרמה האלוהית הנוראה הזאת מתוארת במסכת שבת, במאבקו של משה רבנו עם המלאכים הטוענים: "חמדה גנוזה... אתה מבקש ליתן לבשר ודם". נכון שזו חמדה גנוזה משמי שמים, אבל עניינה הוא שתרד אלינו, תפנה אלינו, לכתובת שלנו, שתשרה בתוכנו ותופיע עלינו ועל כל ישראל, על הכלל ועל הפרטים. שורש התורה הוא חמדה גנוזה, והיא פונה אלינו ושייכת לנו, ואנו לומדים אותה ומקיימים מצוותיה.

על-פי זה אפשר להבין את ההבחנות שיש לפעמים בין תורה שבכתב לתורה שבעל-פה. יש צד שתורה שבכתב עדיפה, ויש צד שתורה שבעל-פה עדיפה, במובן של תורה שמתגלה בכנסת ישראל, ושנמשכת ושייכת למציאות החיים של האדם — כפי שמבואר בהתחלת 'אורות התורה'. לכן אנו מקדימים ללימוד תורה ולעלייה לתורה את הנוסח "אשר בחר בנו מכל העמים", ומתוך כך "ונתן לנו את תורתו". כל זה שייך לביטוי של 'האור החיים' הקדוש: "אם אין ישראל, אין תורה". לו יצויר שאין ישראל בעולם, אין כתובת, ואז אין גם תורה. בסידור הבריאה האלוהית "משנות דור ודור", מסודר שיש ישראל בעולם, יש כתובת של מקבלי תורה, ואליהם יורדת ומופיעה התורה. ולא פחות מזה: אם אין תורה, אין ישראל.

8. ישראל קודמים לתורה

נשמת ישראל היא התורה כדברי חז"ל שישאל קדמו לתורה. בתנא דבי אליהו נאמר: "אמר אליהו: פעם אחת הייתי עובר ממקום למקום, בא לפני אדם אחד, והיה שואלני בדברי תורה. אמר לי: רבי, שני דברים יש לי בלבבי, ואני אוהבם אהבה גדולה: תורה וישראל. אבל איני יודע איזה קודם. אמרתי לו: דרכם של בני אדם ואומרים: תורה קודמת לכל. אבל אני הייתי אומר: ישראל קדושים קודמים". דברים נוראים! יחד עם זה יש להיזהר מהבנה מסולפת של דברי קודש אלו, כפי שעשה זאת ראש ממשלתנו הראשון. הוא אמר: "יש מאמר חז"ל הן מה קודם ישראל או תורה — או במילים שלו: האומה והדת — ונמצא שם שישאל קודמים. אם כן הצד הלאומי הוא הקודם, והתורה כפופה לו". זו שטות אפיקורסית. כשאומרים ישראל קודמים, צריך להבין מה זה ישראל: האם הכוונה לגוף הלאומי-ציבורי-חברתי? לא, מדובר על ישראל החי! ישנם אנשים השקועים בסיבוכים מחשביים, במחשבות מטריאליסטיות, שטחיות, חיצוניות. כשהם מדברים על אדם פלוני, הם רק רואים את צורתו החיצונית וחושבים שזאת הממשות שלו. אבל לאדם החי יש גם משהו פנימי, נשמה, שמתגלה בגוף בעצמות ובגידיו, כך אצל כל יחיד, ולא פחות מזה, באדם הציבורי. לכל אומה ואומה יש נשמה, נשמת האומה, שר האומה, מלאך האומה. עם-ישראל קיים במציאות, אבל אמיתיות המציאות שלו היא ישראל החי. כשמדברים על ישראל, אין אומרים מילה בעלמא ללא תוכן. בעל כרחך צריך אתה להודות שיש לך עסק עם ישראל החי, עם הגוף הלאומי הציבורי החי: נשמת חיים של ישראל, נשמתם של ישראל. יש נשמה בלי גוף? גוף בלי נשמה? כך הדבר גם במובן הציבורי: יש נשמה המחיה את הגוף הלאומי. ישראל שקדמו, זהו ישראל החי. ומה עניין החיים? צלם אלוהים שבו, המהות הפנימית שבו, החיוניות שמחיה אותו, התוכן התרבותי הרוחני הנשמתי שלו. לכן הביטוי ישראל החי כולל את התורה, "כי הם חיינו ואורך ימינו". "ישאל שקדמו" הכוונה לנשמתם של ישראל, דבר אלוהים המחיה אותנו, "רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך". ישראל שקדם, אין זה גל של עצמות, אלא ישראל הנורמלי והגדול, החיוני והשלם, החי והקיים, אשר בתוכו חיוניות המקיימת אותו: תורת ישראל. כשם שאם אין ישראל אין תורה, כך אם אין תורה, אין ישראל. אין לדבר על הגוף הלאומי המדיני והצבאי, בלי הפנים, בלי הנשמה. מתוך כך מובן שכשמדברים על ישראל, ממילא מדברים על התורה. במושג ישראל טמון המושג תורה. אם כן, מה היא התורה שאחרי ישראל, נוספת על שלמותן של ישראל? זאת התורה שלומדים בישיבה, זאת התורה המתפרטת לכל פרטיה ודקדוקיה. ההתפרטות וההשתכללות הגדולה של התורה נובעות מתוך העניין האלוהי של "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו". בחלק מסוים של העולם, חלק מסוים של האנושות, ריבונו של עולם יצר נשמה כללית לאומית בעלת תוכן מיוחד: התורה. ביצירה המיוחדת הזאת כבר מונח היסוד והשורש של התגלות כל התורה כולה לכל פרטיה ודקדוקיה. ישראל בנשמתו וחיוניותו הוא הכלל של התורה, ומן היצירה הזאת נמשכים פרטים של תורה.

(תלמוד תורה ב', פסקאות 7-8)